

Zeitschrift: Il glogn : calender dil pievel : annalas per historia, litteratura e cultura romontscha
Band: 13 (1939)
Artikel: 1939 ei in onn ordinari de 365 dis
Autor: [s.n.]
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881191>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 23.05.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

1939

ei in onn ordinari de 365 dis

Dallas 4 stagiuns

La primavera entscheiva ils 21 de mars, allas 13.29 s. m. Entrada dil sulegl ell'enzenna digl anugl.

La stad entscheiva ils 22 de zercladur, allas 8.40 a. m. Entrada dil sulegl ell'enzenna dil giomber.

Igl atun entscheiva ils 23 de settember, allas 23.50 s. m. Entrada dil sulegl ell'enzenna della stadera.

Igl unviern entscheiva ils 22 de december, allas 19.06 s. m. Entrada dil sulegl ell'enzenna dil capricorn.

Las stgiradetgnas

Egl onn 1939 succedan duas stgiradetgnas dil sulegl e duas della glina.

I. stgiradetgna totala dil sulegl ils 19 d'avrel. Ella ei veseivla tier nus.

II. stgiradetgna parziala dil sulegl croda sils 12 d'october ed ei tier nus buca veseivla.

I. stgiradetgna della glina ils 3 de matg. Ella ei buca veseivla tier nus.

II. stgiradetgna parziala della glina ils 28 d'october. Ella ei era tier nus veseivla.

Abbreviaziuns per ils tetels dils sogns

p. = purschala; cc. = confessurs; u. = uestg; pp. = papa; a. = avat; c. = confessur; m. = marter; (a) mm. = marters; d. = doctur; ap. = apiestel; v. = vieua; e. = eremit.

Las 12 enzennas dil firmament

anugl 	liun 	capricorn 	sitton 	bov 	fumitgasa
giomber 	pèschs 	scorpiun 	schumalins 	stadera 	um dell'aua
Glina nova 	Mesa carschen 	Glina pleina 	Mesa digren 		

Quatertempras

Mesiamna, venderdis e sonda suenter l'emprema dumengia de Cureisma, Tschuncheismas, Alzada della sontga crusch e S. Lucia (13 de december).

Fiastas mobilas

Septuagesima, 5 de fevrer

Mesiamna della tschendra, 22 de fevrer

Pastgas, 9 d'avrel

Anzeinza, 18 de matg

Tschuncheismas, 28 de matg

Sontgilcrest, de 8 zercladur

I. dumengia d'advent, 3 de december

Schaner

L'economia el proverbi romontsch

Spargnar ston ins schiditg ch' ins ha. — Tgi che tegn, ha. — Ins duei spargnar il paun, tochen la panera ei aunc plena. — Tgi che rufida las crustas va a frusta. — Meglier pauc che nuot. — Il paun ei cars, cu ei manca la muneida.

Giachischen ils temps ein schliats!

Ord la tradiziun de nos buns vegls, da Guglielm Gadola, Cuera

Avon baselgia, avon casa, sin cadruvi, siper las seifs ed ellas ustrias, cun in plaid: nua che ti vas e statts audas ti oz a schend e selamentond: „giachischen ils temps ein schliats!“

Pilvermo, ils temps ein schliats, mo els vegnan strusch a vegnir megliers, sch' in e scadin emprova e sesprova de trer pils medems registers, sco da sias uras Jeremias il Lamentuser. Quei che manca a nus oz, ei la curascha de mirar pitgivamein en fatscha a nies temps e de batter curaschusamein il bien combat. Mo mai ceder, ni co less ins è vegnir dominè? Denton co far e sestaliar per surventscher las adversitads e miserias de nies temps? De tadlar sillas gasettas fuss faliu dal taliter, pertgei lezzas daghiran da selamentems e jeremiems e recammondan per remiedis — las biaras silmeins — ensumma mo quei che pretenda negins sforzs e neginas breigias dals lecturs. Ellas dian mo quei che flatescha igl abonnent. La verdad ei strusch d'anflar pli leu, gnanc cun latiarna buc! Pertgei dir la verdad rumpess la totona allas biaras. En quei grau valan oz pir che zacu ils plaids de landrechter Theodor de Castelberg: „La verdad ha oz ni pial ni pugn, ins ha rut en ad ell' il grugn!“

Persuenter vegn ei selamentau e sgiavlau en tuttas melodias pusseivlas, epi aunc — tratg bravamein per la schuba alla mumma Helvetia. Pilvermo, ils 22 affons della veglia matrona Helvetia ein daventai affons talmein pupernai, ch' els bunamein derschan la veglia, targend ad ella tgi per la schuba tgi pil giocli e tgi per la casavaica, ch' ella vegn bunamein afuns e sto gleiti ir entuorn mo en schuba suten ed en camischa senza mongias! Aschi dil gianter han ei mudergiau e surlischau la veglia, ch' ella sto prest dar si siu spért cutrin, q. v. d. cun auters plaids: ch' ella sto gleiti ir ella casa pauperila.

Mes cars lecturs, vus vegnis a capir, ch' ei va buca pli de trer per la medema traha. Nus stuein senza falir calar ded ira o Bern a rugar e patertgar vid autras mesiras per vegnir undreivlamein e tras atgna forza ord nies temps critic e falus.

„Ins sto buca spitgar sin megliers temps; ins sto far els megliers“, di P. Placi a Spescha en ina de sias scartiras. Mo pauper quel, che ha oz la curascha de dir: „Nus stuein volver noss' eglia da anavos ed emprender da nos vegls

SCHANER

1. Igl affon ei vegnius numnaus Jesus. Luc. 2,21.

1 D Daniev, Surt. de Crist.		
2 G Macari confessur		stgir
3 M Genoveva, purschala		
4 M Titus u., Eufrosina		plie-
5 G Tschimun confessur		
6 V Buania		vgia
7 S Valentin uestg. Lucian		

2. Ed El fuva obedeivels ad els. Luc. 2,42-52.

8 D 1. s. B. Num de Jesus		
9 G Julian		freid
10 M Paul evangelist		
11 M Teodosi, p. Hygin, m.		varia-
12 G Arcadi martir		
13 V Veronica p.		
14 S Hilari uestg e doctur		

3. Fagei quei ch'El vegn a dir a vus. Gion 2,1-11

15 D 2. s. B. Sontga Familia		
16 G Marcel papa e martir		bel
17 M Antieni avat		
18 M Scantsch. d. s. Pidera Roma		
19 G Marius martir		plie-
20 V Bistgaun, Fabian		
21 S Menrad eremit e martir		vgia

4. Segner, sche ti vul, pos ti medegar mei. Mat. 8,1-13

22 D 3. s. Buania Vintschegn		
23 G Sponsalias de Maria		neiv
24 M Timoteus		
25 M Conversiun de s. Paul		
26 G Polycarp uestg e martir		e
27 V Crisostomus u. e d.		
28 S Nesa, p. Carli il Grond		

5. Pertgei temeis, vus de pintga cardientscha. Mat. 8,1

29 D 4. s. B. Francestg d. S.		vent
30 G Martina purschala e martira		
31 M Pider Nolasc, Marcella v.		

Notizias

Fevrer

Sco la rauba vegn, va' la. — Rauba fatga cun rampin, peglia ina mala fin. — Quei che vegn da schular, va da cantar. — En casa ina tartigniera, en nuegl ina pugniera, fan ir igl um cul siu a fier. — Quei che vegn da claustra va da claustra. — Recli cuoza semper.

co sevolver e sestaliar en talas e semgiontas situaziuns!“ Tgei sto in um de tala tschontscha buc udir? „Reacsonari, obscurant e fauls profet“, ein aunc ils pli tschecs plaids, ch'ins survegn per cussegls de tala natira!

Denton mo plaun, vus tutsabis sabiuts!

In exempel: Enzaconts decennis avon l'uiara mundiala pagava in purschi de treis jamnas 15 francs, durant l'uiara pagava il purschi de treis jamnes 100 francs e strusch 20 onns suenter l'uiara paga il purschi de treis jamnas puspè 15 francs. Mo viver vivin nus aunc adina, sco sch'ei fuss uiara!

E sch'igl ei aschia, pertgei duessan nus lu buca far e sestaliar sco nos vegls en las medemas circumstanzias, cunzun sch'els han anflau il ver vau? „Nuot ord l'istoria emprendan mo ils politichers e la lapadira“, di P. Pl. a Spescha en in autra scartira.

E pilvermo! Con bia e bien savein nus buc imprender da vos vegls? Dad els che han stuiu far atras tontas miserias e murdrias, malpass e turmals? Dad els, che han en talas e semgiontas caschuns seschau menar dalla carezia proximala e tschentau per tiem de lur operar igl ideal de communizeivladad cristiana?

Lur operar fuva l'ovra reala, buca la tschatschera! Che quei ei veramein stau aschia, vi jeu sespruar de mussar per mauns d'enzaconts exempels, pri ord la veta de quels de tschels onns.

Lur idea fuva eminentamein cristiana: l'idea de communidad cristiana e de sustegn vicendeivel. Nos vegls fuvan en bia graus communists, mo bein-capiu, communists tenor la devisa: Quei ch'ei miu, ei era per part tiu! Buca tenor la devisa dils communists senza Diu: Tut quei ch'ei tiu, ei miu — ni che ti vegnas fatgs giu!

1. La lavur per l'amur Diu

Anno 1928 ha in um vegl ded 88 onns raquintau a mi bia de quei de pli da vegl, denter auter era il sequent, che vegnevi praticau aunc pli stedi dal temps de sia tatta, ch'els onns de si' atgna giuventetgna:

Fruentav'ei ch'in bab de familia cun affons pigns ni mo miezcarschî vegnevi malsaus dal temps de far fein, mavi il cau-vitg in bi di casa per casa e fagevi de saver quella nuvia, agiunschond la supplica, ch'ins pudessi bein far enzatgei per l'amur Diu en cass ch'il malsau pudessi buca levar e metter sottetg siu fretg. Lu tut che seduvravi cul siu, mo puder dar il damogn.

FEVRE

1 M Brida p., Ignazi u. e m.

plie-
vgia

2 G Nossadunna de cand.

3 V Plasch uestg e martir

vent

4 S Andriu Corsini, uestg

6. Mei era vus en mia vegna. Mt. 20,1-16.

5 D 5. s.B. Gada martira

6 G Turtè martira

nebliu

7 M Romuald confessur

8 M Gion de Mata confessur

9 G Balugna p. e martira

10 V Culastia purschala

stgir

11 S Appar. de N. D. a Lourdes

7. Il sem ei il plaid de Diu. Lc. 8, 4-15.

12 D Septuagesima Gudegn

clar

13 G Ramun confessur

14 M Valentin martir

15 M Faustin e Jovita mm.

e

16 G Giuliana purschala

17 V Martinian c., Fintan u.

18 S Simeon uestg e martir

criu

8. Jesus, Fegl de David, pren puccau de mei. Lc. 18

19 D Sexagesima Curdin

20 G Paula purschala

21 M Eleonora purschala

vent
freid

22 M Mesiamna della tschendra

23 G Pieder Damian

24 V Matias apiestel

25 S Walpurga m.

e

9. Las tentaziuns de Jesus. Mt. 4.

26 D Quinquages. Severius

27 G Matilda

28 M Roman avat

ruh

Notizias

Mars

*Gronda parada pintga entrada. — Cul ruffit
vegn en credit, Dieus pertgiri digl agid. —
Seida e valî fan donn a ti. — Biala pugniera
dat schliata fiera. — Tgi ch' ei bia per strada,
piarda l' entrada. — Bia per las vias porta
neginas spigias. — Paun lom e lenn verd,
arsentan la casa spert.*

Ed in bi di, avon ch' il fein eri memia vegls, mavi il cau-vitg per la secunda gada en roda e fagevi de saver, ch' ins vegli po dar uorden e tal e tal di ir a segar pil pauper malsaun. E nos buns vegls devien il tgau e schevien: „Secapescha, cheu sto ei vegnir gidau!“ Ed il di fixau cull' alva dil di tacca-vien ils vischins de camifo ils frusts dil malsaun. Fiug per fiug termetteva in ni dus dèls ed ei mava per vergugna, sch' in ni l' auter dils vischins fuvà absents. Tonta glièud plein bunaveglia, sderlava entuorn en in avonmiezdi tschaveras prau, plauns e plauncas, rauflas e runtgas, scrotas e launcas. — „Tals dis fagievi ei mai malaura“, ha il bien vegl mes vitier. — Suentèr miezdi vegnev' ei regulau il fein, fatg si magliacs ed il di sissu rischlau tut, rùbas e strubas, fein sc' ina cocca e d' in fried sc' in vin de treis onns.

Maglia e bubronda prendeva mintgin dal siu. En strusch dus dis era tut lugau e regulau ed ils affons dil malsaun vevan mo de serrar clavau e dir: „Dieus paghi e Nossadunna e trustegi las olmas cul sogn parvis!“

L' altra dumengia suenter priedi, schevi lu igl augsegner giud scantschala: „Igl N. N., nies preziau vischin, giuaden tocca funs, lai engraziar a vus tuts cordialmein per la gronda buontad, che vus haveis giu de metter siu fatg suttatetg. Vegli il Segner vus po benedir per quella bial' ovra de misericordia! — E lu schevi l' entira baselgiada aunc in paternies pil pauper malsaun e rugavi Diu per sia sanadad.

En strusch dus dis vevan ils undreivels vischins spargnau al pauper malsaun in fumegl ed ina fomitgasa, ensumma in grond cuost e fatg ina ovra digna de buns vischins e cristifideivels.

2. Schar ir ils bos per l' amur Diu

En loghens de messa exist' aunc oz tscheu e leu igl usit, de schar ir per Venderdis Sogn suenter miezdi ils bos per l' amur Diu als paupers. Pli baul fuvà quei in' izonza generalmein usitada. Gievia-Sontga, ni magari gia la Dumengia de Palmas, mavan ils purs de cauras, purs blaus e calgers della bialaura tier quels de vaccas e cavals e serecummandavan pils bos sin Venderdis-Sogn. Davart ils „buns“ purs, ils beinstonts, vegneva quella supplica buca mo risgurdada per ina bun' ovra, mobein era per in' honor. E sventireivels quel, che veva bos e cavals en nuegl e che negin dils paupers veva ughiau de dumandar! Quei tal quintava quei sez per ina zanur e ses vischins buca meins. D' in tal stueva la benedicziun de Diu tschessar, — aschia giu-

MARS

Notizias

1 M Eudoxia purschala		freid
2 G Simplicius		
3 V Cunigunda imperatura		e
4 S Casimir confessor		

10. Sia fatscha ha tarlischau sco il sulegl. Mt. 17,-1.95

5 D 1. d. C. Invocavit		
6 G Fridolin avat		
7 M Tumasch d'Aquin c.		criu
8 M Gion de Diu		
9 G Franzisca vieua		
10 V 40 martirs de Sebaste		
11 S Rosina purschala		fer-

11. Quel ch'ei buca cun mei, ei encunter mei. Lc. 11

12 D 2. d. C. Reminiscere		
13 G Modesta purschala		
14 M Matilda purschala		
15 M Zacharias, Clemens		
16 G Heribert confessor		
17 V Patrici uestg,		daglia
18 S Ciril de Jerusalem u.,		

12. Jesus spisgenta 5000 umens. Gion 6

19 D 3. d. C. Oculi, Giusep		
20 G Giohen, bab de Maria		clar
21 M Benedetg avat		
22 M Nicolaus de Flia c.		
23 G Victorian martir		e
24 V Gabriel arzaunghel		,
25 S Annunziaziun de Maria		

13. Tgei fas ti ord tetez? G. 8,46-59.

26 D Dumengia della passiun		fer-
27 G Gion Damascen		
28 M Augusta purschala		
29 M Eustasius martir		
30 G Quirin martir		daglia
31 V Balbina purschala		

Avrel

*Tener il muschin e schar ira il cavagl.
Tgi che marida la vieua, marida ils deivets. —
Tgi che mida mistregn, fa buca striegn. —
Fein menau ei miez magliau. — Ina grassa
cuschina fa in magher testament.*

dicava il pievel. — Quei di mavan pia ils paupers pils bos dils rehs. Ils ins menavan grascha els loghs ils pli fadius, ils auters trievan fein magher neua-giud ils fanès, ni bardagliavan lenna. La sera remettevan ils paupers puspei ils bos a lur proprietaris, engraziavan sinceramein e fuvan leds d'haver gudignau zaconts cutrins sillas costas dils rehs. Mo cuntents fuvan era ils purs de vaccas e cultiras, cartend vid la bun'ovra e vid la benedicziun de Diu. Ozildi encuntercomi dat ei bia paupers che dian: Dals rehs lein nus nuot per l'amur Diu! Rehs dat ei che dian: Mintgin miri sez co seolver! Ed ellas gasettas stat ei scret tut in tener: priedis morals e bahaultschas socialas.

3. Gidar a far clavau

El Glogn 1937 havein nus mussau, co ils Tujetschins derschevan chischner e co els segidavan en quella fatschenta vicendeivlamein ed en tutta concordia. Presapauc aschia mav' ei era, cura ch' ei setractava de baghiar in clavau niev. Tgi ch' observa ina ga da rudien in clavau sursilvan, cun siu nuegl dubel sutten, cun ses tetgals gros e sias grundas braccas suren, vegn franc e segir a stuer constatar: baghetg en uorden e tgei gronda e solida lavur! Ed el vegn er aunc ad agiunscher: in semigliont clavanadi vegn ad haver custau ses 5—6000 francs! — Oz fuss ei buca pagau uonda cun quella summa.

„E da siu temps, cura ch' ei han baghiau el? Avon 100 onns, 150 onns?“ Quella damonda hai jeu tschenta da sias uras al bien vegliurd els novonta, ed el ha rispundiu: „Tschien francs per schurnadas al meister e treis jamnas la maglia a 7—8 vischins. Quei ei tut, e dapli buca cutrin!“ „Oh, de quei dei de crer ad in auter, sche vus leis“, hai jeu rispundiu. Ed el sissu: „Nuot pli sempel che quei quen!“ Tut il lennam dellas palauncas, dellas puns-nuegl, digl iral e dils gliemets, sco era ils quaders dellas preits e spartius, saveva il proprietari, ni ils proprietaris dil clavau, ira sigl uaul pertut, e quei custava ad els buc in tgietschen. Era la lenna sil sulom, sche pladeva il pur in meister a ton a ton per schurnada: silpli 80 raps e la spisa. Ils ulteriurs luvvers e gidonters, savens tochen 10, fuvan ses vischins, che fagevan elsez amogna lur agid per la spisa e sut la condiziun, ch' en in cass adual hagien ils proprietaris dil clavau de render il medem survetsch e de dar vicendeivel agid. Il bia vegnev' ei baghiau clavau igl atun suenter ver mes suddetg il fretg, ni era baul la permavera. Pli che treis jamnas cuzzav' ei mai per baghiar er il pli grond clavau — e custar custav' in baghetg aschia sil pli — priu rubas

AVRIL

1 S Hugo uestg		freid	Notizias
14. Hosanna al fegl de David. Mt. 21.1-19			
2 D d. Palmas, Francestg d. P.			
3 G Richard uestg		e	
4 M Ambrosi, Isidor uestg			
5 M Vincenz Ferreri, Irena			
6 G Sixtus pp., Celestin pp.			
7 V Venderdis-sogn			
8 S Amantius uestg		criu	
15. El ei levas si Mc. 16,1-9			
9 D Pastgas, Maria Cleofa			
10 G Pastgas, Macarius			
11 M Leo il grond papa			
12 M Julius II papa			
13 G Hermengild			
14 V Tiburzius martir			
15 S Cresenzia m.			
16. La pasch seigi cun vus. G. 20,19-31			
16 D alva, Patern uestg			
17 G Anicet		neiv	
18 M Clara de Pisa, p.			
19 M Leo IX papa			
20 G Teodora martira			
21 V Anselm confessur		plie-	
22 S Soter e Cajus pp.		vgia	
17. Jeu sun il bien pastur. G. 10,11-16.			
23 D 2. s. P. Gieri uestg			
24 G Fidel de Sigmaringen		serein	
25 M Marc evangelist		e	
26 M Cletus e Marcellin pp.			
27 G Sita purschala			
28 V Paul della crusch, Vital			
29 S Pieder de Verona uestg		caul	
18. In cuort temps e vus vegnis a ver mei. G. 16,16-2.2			
30 D 3. s. P. Catrina d. Siena			

Matg

Nuot ughiau nuot gudignau. — Grond ughetg pign gartetg. — Lèndels fan plugls e daners fan daners. — Grondas plauncas grondas launcas. — Melgier cumprar ch' empristar. — Igl empristau fa quita.

e strubas — 300 francs. „E sch' ei fuss buca stau quellusia bienmarcau, sche fussen nus purs i sutsu tschels onns, e quei mo cun baghiar, pertgei cu ei fuv' o gl' atun vevan ils biars buca tons raps en casa, ch' ei vessan giu de francar ina brev! Quei sas ti lu crer ni schar star; mo esser s' ei aschia. Daners vesevan ins ton sco mai en casa, mo deivets vevan ins è buc! E quel che ha buca deivets di in proverbii romontsch, ei rehs e sch' el vess è mo rusnas en sac. Ins segidava in l'auter, veva tema de Diue dils deivets, sepagava da raschun, viveva en paisch e concordia, era cuntents e vegneva vegls.“ — Aschia ha il bien vegl raquintau a mi sur dil far clavau. Nus affons dil 20 avel tschentaner, nus havein magliu la sabientscha cul caz grond — jeu vess gleiti detg cul caz-tschagrun — nus segloriein sur nies luvrar razional, sur subsidis per baghetgs e giavel-a quater e baghiein oz clavaus novs per la bagatella de 5—7000 francs, schebi ch' il purschi de treis jamnas paga sco avon onns è mo 15—20 francs la cua.

La differenza denter lu ed oz ei mo quella, ch' ils vegls segidavan in l'auter vicendeivlamein en biala cumminonza e quels ded oz sgidan in l'auter ord spir scuidonza communabla!

4. Igl ir per las chistognas e per la frina de piglialeuncas

Dal temps ch' il tat ha priu la tatta, fuva nossa glieud els cuolms grischuns exact aschi moderna en caussas e damondas d' economia, sco las tiaras dictatoricas ded ozildi. Sco quellas han oz per principi de cumprar nuot ordeifer lur purteglas, ni mo aschipauc sco necessari, aschia havevan era nos vegls quei medem principi. „Dagl hermer cumpravan nus mo guottas e gala e perfin il paun vegneva spargnaus, per buca stuer cumprar segal e salin! Ed ei mav' è, stuev' ira ni dir pertgei!“ Quei ha miu tat, Dieus hagi si' olma, detg a mi bia ga. Da quellas vards ha el aunc raquintau a mi in interessant usit ord la Val Tujetsch, che vegneva praticaus leu aunc avon 80 onns e che demuossa danovamein il spert de cuminonza e vicendeivel agid denter vischins.

Igl atun, cura ch' il fretg eri suddetg e las fieras vargadas, secunvegnevien ils vischins de plirs vitgs ded „ira per las chistognas e la frina de piglialeuncas“. Tuts quels che possedeven cavals, secunvegnevien e fixavien in di per la partenza ella Val Blegn, nua ch' els mavien bunamein onn per onn cun in' entira colona cavals de bast per „rabitschar noasé ampau castognas per las fiastas ed enqual péntel frina de paglialauncas“.

MATG

Notizias

1 G Giachen e Flepp apostels		urezi
2 M Atanasi uestg		
3 M Anflada della s. crusch		
4 G Mengia vieua		ruh
5 V Pius V papa		
6 S Gion avon Porta Latina		

19. Jeu mon tier quel che ha termess mei G. 16,5-15

7 D 4. s. P. Sol d. S. Giusep		frestg
8 G Itta		
9 M Gregor de Nazian, Beat		
10 M Antonin uestg		sche-
11 G Illuminatus uestg		
12 V Pancraz m., Dionis		
13 S Servaz martir		

20. Rughei e vus vegnis a retscheiver. G. 16,23-39

14 D 5. s. P. Bonifaz martir		
15 G Gion Batt. de la Salle		
16 M Gion Nepomuk martir		
17 M Ubaldus uestg, Bruno		
18 G Anzeinza, Venanzi m.		
19 V Pieder e Celestin pp.		
20 S Bernardin confessur		lada

21. Per che vus prendeies buca scandel G. 15, 16

21 D 6. s P. Felix confessur		
22 G Giulia purschala		bi
23 M Desideri uestg e martir		
24 M Giuanna purschala		
25 G Urban papa e martir		e
26 V Flepp Neri confessur		
27 S Beda doctur		

22. Mia pasch dun jeu a vus. G. 14,23-30.

28 D Tschuncheismas		caul
29 G Tschuncheismas Maximin		
30 M Ferdinand		
31 M Petronilla purschala		

Zercladur

Cun aviras pagh' ins buca deivets. — Quei ch' ei pagau, ei regulau. — Duas gadas pagh' ins buc. — Rauba cara ha mai muncau. Sogn Martin dat la torta a finadin. — Tgi che gauda paga.

La vigielgia della partenza fixada mava in e scadin dils participonts dall' expeditiun en Tiara-Taliana tier parents, vischins ed enconuschents e dumandavi quels, sch' els veglien schar rabbitschar neuasi empau chistognas e frina de piglialeuncas. Ei mondi en ina ed ins fetschi bugen quei survetsch. Secapescha che tut fageva diever de quella nobla offerta ed empustava, tgi in per curtaunas chistognas, tgi in péntel frina de piglialeuncas e tgi è grad omisduas caussas.

Il di fixau beinmarvegl serimnavi la colona a Sedrun; suenter esser tuccau de stizar mavien tuts ils cavals de bast in suenter l' auter en in colona, mintgin cun siu patrun vi e dals Plauns Sedrun oragiu, tras gl' uaul Cavorgia viadora tochen „Mumpair“, bunamein tut de stgir. Leu vegnevi schau beiber ils cavals, epi mavi ei plaunsiu platamein sur Stagias orasi e vi della Val Medel en, tochen en sur la pun de Fuorns, per continuar il trutg da tschella vard dil Rein miez, tochen a S. Maria. Cheu vegnev' ei priu giu ils basts dils cavals e quels catschai tuts ensemen silla „Piazza Cumina“, nua ch' els devan cun gust vid igl ensolver, ferton ch' era ils proprietaris sesevan e sepervesevan ord lur bulschas, che cuntenevan enzacontas bunas „butgèdas“ digl engarschaun ed in bien vinars d' ansauna.

Havend lur stumis puspei recuvrau lur tégn e las combas lur slonsch, mava l' entira carabana vinavon da camifo, per arrivar aunc quella sera a Dangio, nua ch' ils umens ed ils cavals stevan sur notg. Gl' auter di, gia baul avonmiezdi, arrivavan ei finalmein a Giubastg, nua ch' els cumpravan igl empustau e giavischau: chistognas e frina de piglialeuncas! Mo tscheu e leu dev' ei er enqual padrin e cumpar, che cumprava in cunti de moni melen pil figliel, in fazzolet de seida per la figliola, per la „buéba“, ni per la biala; e tscheu e leu dev' ei perfin enqual barbus, che cumprava tut discus in scusal-seida per „la veglia“! Fatg carga semettevan tuts aspramein sin via e miravan de puder cuntonscher aunc quella sera Luorscha, al pei dil Lucmagn. Leu stevan ei il bia sur notg tiels Martinalis, che vevan plaz e stalaz per gliud e tiers. Quella sera stevan ils Tujetschins si da frestg, magliavan ina oreifra busecca e buevan ina buna masira nostrano per in. L' altra damaun levavan ils pli premurai mesa las treis, pervesevan ils cavals e suenter mav' ei lu bibrudi vi da Campier si e sul cuolm Lucmagn.

„Anno 54 (jeu erel aunc in mattatsch de 15 onns), aschia ha miu tat raquintau a mi, eran nus stai vi 35 cavals e 42 umens e cu nus essan puspei turnai

ZERCLADUR

1 G Antimus uestg		frestg
2 V Blandina purschala		
3 S Clotilda regina		

Notizias

23. Instrui tuts pievels e battegei els. Mt. 28,17-20.

4 D Ssma. Trinitad		e
5 G Bonifaci, m.		
6 M Norbert uestg		
7 M Robert avat		plie-
8 G Sontgilcrest		vgia
9 V Primus, Felician mm.		
10 S Margreta regina		

24. Hagies mei perstgisau. Lc. 14,16-24.

11 D 2. s. T. Barnaba		bi
12 G Cirinus martir		
13 M Antoni de Padua		
14 M Baseli uestg		
15 G Modest		
16 V Geletta martira		
17 S Rainer c., Gundolf		

25. Jeu hai anflau mia nuorsa. Lc. 15,1-10.

18 D 3. s. T. Marcus e Marcel		urezi
19 G Giuliana, Gervasi		
20 M Silverius p. e m.		
21 M Alois de Gonzaga		
22 G Paulin uestg		
23 V Edeltrud, 10 000 cavaliers		
24 S Gion Battesta martir		

26. Ei han bandunau tut e suondau el. Lc. 5,1-11.

25 D 4. s. T. Guglielm		bi
26 G Vigeli martir, Gion e Paul		
27 M Ladislaus		
28 M Leo II papa		urezi
29 G Pieder e Paul		
30 V Commemoraziun de s. Paul		

Fenadur

La pagaglia suenter la lavur. — La maglia ei mesa pagaglia. — Marvegl sin ils cuolms e tard en l' uia porta la meglia pagaglia. Mintga caglia dat sia pagaglia. — Buna maglia egesta pagaglia, mett' il pur mai enpaglia.

dagl „uaut Cavorgia ain“, sche vesevan nus si Sedrun e Camischollas, co las femnas arvevan las fenestras per contemplar nossa solemna entrada, gest sco dal temps della Bibla, cu quels dus dell' iua ein turnai ella tiara d' Israel! Pos cumprender tgei plascher las masseras, las cumars, las figliolas e las dunnauns vevan quella sera, descargond nus nos cavals de bast e vegnend nus neunavon cun tontas bialas e bunas caussas. Tgei plascher, tgei far e cunfar!“

Quei survetsch amicabel ligiava pli stretg che mai ils cors dils de casa, sco era l' amicezia denter parents, vischins ed encunaschents. Tut che selegrava dellas chistognas e della frina de piglialeuncas, mo aunc pli legravan ils bials schenghetgs, che carschentavan il spert de cuminonza e de vicendeivel survetsch.

* * *

Quei spert de vicendeivel agid e de ver communissmus cristian, savessan nus aunc mussar si tier autras lavurs, che ston vegnir fatgas oz d' in e scadin privatim, e ch' eran da lezzas uras, tenor in bien principi d' economia nazionala, lavur e survetsch de cumminonza. Per ex. il far fein a pastg, las differentas lavurs cuminas ect. ect. Nus lein mo aunc menzionar cheu il spert communizeivel dils uffizials de tschels onns.

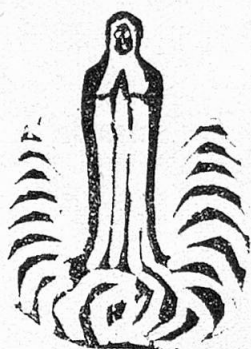
5. Prender si spigias

Tschels onns dev' ei era paupers siden tier nus, forse aunc pli biars ch' ozildi; paupers ha ei gie adina dau, paupers vegn ei a dar vinavon. E sco ins gida quels oz aschibein sco ins sa, aschia han ins era fatg quei pli da vegl. Oz vegnan nos paupers susteni il pli savens cun daners; tschels onns encuntercomi cun pladir els en schurnada tier purs beinstonts, cun pladir els sco pasturs de casa e ded alp. Lu vegnevan quels era gidai cun schar ira in ni dus dis ad jamna per l' escha a rugar; els mavan cul sac e survegnevan per almosna vanzadiras de paun, garflaunas, tschagrun fiers ed enqualga era truffels manédels.

D' autras manieras, co ins gidava quels havein nus gia fatg menziun sisu. Cheu lessan nus mo aunc trer a strada in' altra fuorma de caritad, ch' era pli baul derasada ell' entira Surselva: Il prender si spigias. Fuorma e cuntegn de quell' ovra de caritad ein pri ord il V. T., nua ch' ei vegn raquintau dalla paupra Ruth, che prendeva si las spigias, ch' ils medunzs vevan starschau sigl èr. Tenor quei exempel della Bibla vegnev' ei era tier nus lubiu als paupers d' encurir si las spigias starschadas sils èrs. Perquei vesevan ins avon

FENADUR

1 S Teobald			Notizias
27. Va e sereconciliescha! Mt. 5,20-24.			
2 D 5. s. T. Visitaziun d. Maria		ca-	
3 G Leo II			
4 M Duri u., Berta			
5 M Antoni Maria confessur		lira	
6 G Angela p.			
7 V Ciril confessur			
8 S Elisabet regina		ed	
28. Jeu hai compassiun dil pievel. Mc. 8,1-9.			
9 D 6 s. T. Veronica			
10 G Felicitas e ses 7 fegls		ure-	
11 M Placi e Sigisbert			
12 M Gualbert avat		zis	
13 G Anaclet papa			
14 V Bonaventura uestg		stgir	
15 S Heinrich II imperatur			
29. Sepertgirei dals fauls Profets! Mt. 7,15-21.			
16 D 7. s. T. de scapulier			
17 G Alexi			
18 M Frideric m., Simforosa		e	
19 M Vincenz de Paula			
20 G Margreta p. e m.			
21 V Arbogast uestg		plie-	
22 S Madleina penitenta		vgia	
30. Dai quen de tia administraziun. Lc. 16,-18.			
23 D 8. s. T. Appolinari uestg			
24 G Cristgina purschala e m.		caul	
25 M Giachen apiestel			
26 M Onna mumma de Maria			
27 G Pantaleon miedi		clar	
28 V Victor m., Nazar e Celsius			
29 S Marta purschala		plie-	
31. Mia casa ei ina casa d'oraziun. Lc. 19,41-46.			
30 D 9. s. T. Cristoffel		gia	
31 G Ignaz de Loyola conf.			

Uost

Il piarder fa schliet saun. — Pupira fa schliata natira. — Magras costas gronds quitaus. — Gronda casa pign clavau. — La maglia fa travaglia. — Cul curom dils auters fan ins bugen curegias ladas.

onns entiras roschas paupers, principalmein mattatschas e femnas veglias, s'enclinond a tiara tras ils èrs medi e rimnond las spigias dadas giu denter las stublas. Buns purs de rauba e de bien cor starschavan da bibugen enqual spigia per tiara, sinaquei ch'era ils paupers vegnien tiel lur. Sco ei vegn raquintau devi paupras familias, che savevien far paun dus meins cul graun dellas spigias, ch'ei vevan priu si dals èrs dils reh.

6. Uffecis de vischnaunca — uffecis d'honur!

Nus ludein buca las relaziuns de pli baul, mo perquei ch'ei eran quellas de pli baul; denton en bia graus eran lezzas tuttina suren e suro a beinbiaras ded ozildi. Paregliond il vegl ed il niev ston ins veramein dir: il mund ei tut zanistraus, gnanc las cauras survegnan pli la gruschla sco pli davegl!

Il vegl pur romontsch en sia vestgadira sterplida, veva il quet e l'honur el ver liug, ferton ch'il pur ded ozildi ha savens tut il quet e pli che tut de si' honur el rap, „anga il rap“.

Uffecis de vischnaunca fuvan da lezzas uras uffecis d'honur, e schar pagar per tals uffecis fuss stau zanur e vess pariu a nos babuns ded esser sfraud e vèz de giediu. Persuenter devan els gronda peisa sils tetels, ch'eran per lur reputaziun ina calamita, ina forza attironta, che nus savein oz strusch pli capir. Aultschentau signur genau, aultditgau signur assistent, stimatissim signur Mistral, e Sia Sabientscha, eran la pli gronda pagaglia e cuntentientscha per lavur prestada gratuitamein a vischnaunca e cumin. Gie, per temps pagavan ins schizun pils uffecis de cumin, in abusi de pli tard! Mo en nossas vischnauncas mav'ei tschentanners ora per ina honur, d'astgar sededicar al general, als vischins ed al beinstar d'in e scadin generusamein e gratuita-mein. Persuenter vegnevan ins respectai sco persuna de condiziun e vegneva era tenius per ina tala! Las vischnauncas spargnavan quelluisa in danerun e quei mo per motiv che nos vegls vevan l'ambiziun el ver liug. Oz sepagan ils uffecis de vischnaunca buca mo cun tetels e titulaturas! Il quet de tshels onns ei daus en dies ed ha rut en la totona e l'honur de tshels onns ei dada en brauncas ed ha rut en il frunt. Restau ei mo pli il vèz pil num e vegniu vitier ei il regl pil pum — e quella stoda midada munta ina stoda surlischada per la buorsa de tuts.

Biars vegnan a dir a mi: Mo plaun, gliez temps e quel ded oz ein lu dus e buc ils medems! Jeu concedel! Mo en bia graus eis ei tuttina il medem;

UOST

1 M Pieder en cadeinas			
2 M Portiuncla, Alfons Liguori			
3 G Reliquias de s. Stiafen		bi	
4 V Dumeni confessur			
5 S Nossadunna della neiv			
32. In fuva in fariseer, l'auter in publican. Lc. 18,9-14			
6 D 10. s. T. Transfig. d. Cr.			
7 G Donau u., Albert, Afra			
8 M Ciriacus martir			
9 M Roman uestg		caul	
10 G Luregn martir			
11 V Susanna martira			
12 S Clara purschala		e	
33. Ils suords ha'l fatg udir. Mc. 7,31-37.			
13 D 11. s. T. G. Berchmanns			
14 G Eusebi m., Hilaria m.			
15 M Assumpziun de Maria			
16 M Giohen, Roc confessur		schetg	
17 G Hiacintus			
18 V Helena imperatura			
19 S Ludivic confessur			
34. Tgi ei miu proxim? Lc. 10,23-27.			
20 D 12. s. T. Bernard avat		bi	
21 G Francisca de Chantal			
22 M Timoteus e Simforian mm.			
23 M Flepp Benizius confessur			
24 G Barclamiu apiestel			
25 V Ludivic retg		e	
26 S Zefirin			
35. Tia cardientscha ha fatg tei sauns. Lc. 17.11-19.			
27 D 13. s. T. Marina p.			
28 G Augustin doctur			
29 M Scavazzada d. s. Gion			
30 M Rosa de Lima purschala		schetg	
31 G Ramun confessur			

Notizias

Settember

*Tgi che ha daners ha parents. — Cur ch' ins
ha daners en sac han ins lieunga en bucca.
Dalunsch artau, ton sco cattau. — Muneida
fa queida. — Quel ch' ha tudi il nas en la
galeida, piarda tut la muneida.*

patertgei suenter scoiauda e vus stueis dar raschun a mi. Niev ei oz mo il
tutpussent spert materialistic, che regia era el survetsch pil general e quei
aschi entratgamein, sco ella veta privata; gie, en bia loghens va il profitar
sin cuost dil general entras uffecis aschilunsch, che buca paucs officials sbal-
gian bienesavens il miu ed il tiu e ston far encunaschientscha cullas dertgiras
e perschuns. Tgi less mussar si il cuntrari?

Enzacontas tratgas sursilvanas, che vegnevan aunc cuschinadas da nossas tattas
Rimnau da Guglielm Gadola, Cuera

Ellas ovras de nies capo poet Muoth e tscheu e leu era en quellas de Dr. Nay;
gie, perfin ellas opas d'enqual poetin, vegn ei fatg menziun de nossas tratgas
indigenas. Lur savur e dultschezia vegnan ludadas sur tutta mesira, mo empia-
ran ins quels, co quellas tratgas nazionalas vegnevien preparadas, lu vegnan
ei méts e nervus, sco' ls truffels ella vanaun gronda. Era ils pli sabis dils
sabis san buca pli rispunder sin quella damonda, ed igl ei nuota de sesmer-
vigliar, essend che lur mummas han emblidau de cuschinar sco lur tattas e
basattas. Culla degeneraziun dil stumi grischun, ein era las tratgas de pli
baul svanidas giud la meisa romontscha per ina e peradina. Oz ein ils nums
de quellas tratgas strusch legenda pli, dal temps de Muoth e Nay eran ei
silmeins aunc poesia; en cuort vegnan ei ad esser mo pli filologia. Aschia
svanescha „la gloria dil stumi grischun“!

Avon 20 onns ch'ieu erel aunc in studetgel claustral, ha P. Baseli schenghiau
ina ga il Muoth a mi e detg: „Legia e studegia quei cudisch d'ina cuviarta
a l'autra; legia e tuorna a leger, e quei che ti capeschas buc, noda si, epi vi
ieu declarar!“

Jeu hai fatg sco el ha giavischau e sundel aunc oz cuntents lundergiu. El ha
sligiau bia legns e declarau enqual misteri de Muoth pils quals jeu sundel
ad el aunc oz engrazieivels. Il pli grev parev' ei a mi de mugar „las tratgas
de Muoth“. Mo il bien P. Baseli p. m., ch'era aunc in ver Tujetschin de bien
tégn, ei vegnius en agid ed ha declarau quellas ch'el encunascheva ord atgna
experientscha. Tier certinas schev' el magari: „Quei stos ti dumandar quella
e tschella veglia de Mustér; nus de Tujetsch fagevan buca quella spisa!“

Pli tard hai jeu suondau siu cussegl e perquei suondien cheu ils recepts de
certas tratgas sursilvanas. Quei che nus lessan aunc punctuar cheu ei, che

SETTEMBER

1 V Vrena purschala bi
2 S Stiafen retg

Notizias

38. Negin sa survir a dus signurs. Mt. 6,25-33.

3 D 14 s. T. Mansuet uestg
4 G Rosalia purschala
5 M Luregn
6 M Magnus avat ☾
7 G Regina purschala e
8 V Naschientscha de Maria
9 S Gorgonius martir caul

39. Dieus ha visitau siu pievel. Lc. 7,11-16.

10 D 15 s. T. Nicolaus d. Tol. fetg
11 G Felix e Regula
12 M Guido confessor bi
13 M Maurilius u., Eulogius ☺
14 G Alzada della s. Crusch
15 V 7 dolurs de Nossadunna
16 S Cornelius e Ciprian m., stgir

40. Tgiche sesaulza, vegn a vegnir sbassaus. Lc. 14,1-11

17 D Rogaziun federala bi
18 G Giusep de Cupert e
19 M Januarius martir
20 M Eustachius ☾
21 G Mattiu martir caul
22 V Murezi martir
23 S Linus papa e martir

41. Qual ei il pli grond condament della lescha? Mt. 22

24 D 17. s. T. Gerhard bi
25 G Tumasch de Vil., Cleofas e
26 M Cyprian e Justina m. caul
27 M Cosmas e Damian mm. ☺
28 G Wenzeslaus martir
29 V Mihel arzaunghel plie-
30 S Hieronimus vgia

October

Dar e prender fa bien cor. — A mintgin il siu sche fa il nausch nuot. — La rauba fa de turnar a tschep. — Pli bugen dar che prender vegn a ti render. — Ils maighers van suren. — Nuot per nuot ei dil fuz. —

quellas tratgas ein veramein indigenas e buc impurtadas, e ch' ellas vegnevan fatgas mo ord agens products, tenor il principi economic de nossas basattas: „Tut dil nies; della vacca e de nos funs!“

1. Flutgets. Per far quella tratga duvrava la massera enzacontas pugnadas della pli fina frina salin. Quella vegneva allura turschada cun quolm vacca; la pasta stueva vegnir ualti loma. Cu quell' era pinada, scheva la cuschiniera dar in tec alla gada, ton sco gros daguots cu ei dracca, ell' aua buglienta, epi schau cuer andantamein. Lu vegnev' ei alzau ora cul caz furau, mes denter caschiel sgartau, pieun schuber caul surengiu. Per ch' ils flutgets vegnien propi buns, metteva la casarina aunc talgias truffels denteren. Flutgets fuvu principalmein ina spisa per olmas fomentadas e perquei schevan ils vegls: „Flutgets fan vegnir crets!“

2. Ognas. Era quei fuvu ina tratga de frina. Ognas vegnev' ei fatg quei di che la mumma fageva paun. Per far bunas duvrav' ins leutier frina salin, mo ins fagev' er ellas cun frina segal. Ins turschav' ella tier ina pasta aschi schetga sco pusseivel, per ch' ins sappi bein zular ora ella. Cura che la casarina veva tratg il paun ord fuorn, mettev' ella en quellas ognas e schava cuer. Quei vegneva tut sec sc' ina cocca e scheva tener si ditg; vegneva lu priu mingamai sco ei duvravan, rut si en tocca e cotg. Denteren vegnev' ei era mes truffels; lu alzau ora cul caz furau, mes bravamein caschiel veder denter ed in bi tschalat pieun schuber surengiu. Da quella tratga vegnev' ei detg: „Ognas ein ni per cognas ni carognas; ognas ein ognas!“

3. Tinghels. Per far tinghels duvravan ins treis caussas: chistognas bein schubergiadas, fav' alva e giunta. Quella tripelallianza stueva vegnir cotga ditg e liung en bia aua. Lu vegnev' ei alzau ora, mes denter caschiel magher, e pieun buglient surengiu. Quei era cumpatg ina tratga, che fageva isar e perquei dian ins aunc oz ad in zapitschauner e malruasseivel apiestel: „Ti pér a fai tinghels.“

4. Buglia-panetscha. Quei fuvu ina spisa bunamein quotidiana, essend che nos vegls mettevan ora tschels onns entirs frusts panetscha. Per far quella vegnev' ei priu la secunda frina della panetscha (rara sco semel). Quella vegneva cotga e per far vegnir ella buna, manizavan ins péra-tosta denteren e giuaden cun enqual tschadun pieun culau, epi derschiu giu. Per esser excellenta astgav' ella buc esser memia schetga. „Buglia-panetscha, gliez las forzas rabetscha.“

OCTOBER

42. Leva si, pren tiu létg e va. Mt. 9,1-8.

1 D 18. s. T. dil Rusari		plie-
2 G Fiasta dils aunghels		vgia
3 M Candidus m., Adalgot u.		
4 M Franzestg d'Assisi c.		freid
5 G Tresa d. affon Jesus		e
6 V Bruno confessur		
7 S Marc		varia-

Notizias

43. Biars ein clamai, mo paucs legi ora. Mt. 22,1-16

8 D 19. s. T. Brída		bel
9 G Dionis uestg		
10 M Franzestg de Borgia		
11 M Pelagia p., Burcard		e
12 G Maximilian martir		
13 V Eduard retg		
14 S Calistus papa e martir		freid

44. El ha cartiu e sia entira casa. G. 4,46-53.

15 D 20. s. T. Tresa purschala		migei-
16 G Gagl avat		vel
17 M Hedwig		
18 M Lucas evangelist		
19 G Pieder d'Alcant.		clar
20 V Gion Canzius, Vendelin		
21 S Urschla p. e m.		

45. Sche vus vegnīs buc a perdunar. Mt. 18,23-35

22 D 21. s. T. Cordula		
23 G Severin uestg		e
24 M Rafael arzaunghel		
25 M Crispin e Crispinian mm.		bi
26 G Evaristus p. e m.		
27 V Florentin e Sabina mm.,		
28 S Tschimun e Giuda ap.		

46. Eis ei lubiu de dar il tscheins a Cesar? Mt. 22

29 D 22. s. T. Cristus Retg		sche-
30 G Veronica p., Seraphion		lada
31 M Wolfgang uestg		

November

*Mintga crest dat siu ponn fein. — Igl unviern
vegn tut dretg, panuglias e ttaglia-stretg. —
Suenterp' e stubla vegn era bien daischa
e barba-pégn. — Brustgas brestgas e sterpa
strébla dostan è la fom fommada.*

5. Coccas de péra-tosta e de carn. Quei fuvà per ordinari la tscheina dils umens d'uaul. E per far quella duvrav' ei péra-tosta e carn-piertg de scheta; mo la carn astgava buc esser rontscha. Quellas duas caussas vegnevan manizadas finfin, epi mes tier frina ed in iev e sal tenor basegns. Cuntut vegnev' ei fatg ina pasta, che schava zular, tagliava lu ora buccadas, barsava quellas en bia pieun. Lu ora ella scadiàla cuntut e springiu cun zucher e canella.

6. Tagliarins. Quels vegnevan fabricai cura che las vaccas fagevan vadi e dètg pur de vaccas vegnevan de far tonts, ch' ei tunscheva pigl entir onn. Per far buns tagliarins, stuevan ins prender frina-salin, turschar cun quolm ed er aunc metter en ovs. Quei deva ina pasta, che scheva zular ora bein e che vegneva tagliada manédel-manédel e rasad' ora bein els irals per schar seccar. Secs e mellens sc' in aur, schevan quels lu conservar ditg e remplazavan ils macruns. Perquei dian las femnas aunc oz: „Ils tagliarins ein ils schendradars dils macruns.“

7. Farmentins en latg. Farmentins — per far buns — fagevan ils vegls cun frina farmentun e mettevan en in iev e sal. La pasta stuev' esser schetga, ch' ins savessi far dapart sco maluns. Quella pasta grula schev' ins lu dar cun tut quita in tec alla gada en latg buglient. Quei vegneva magliau per supa ed astgava buc esser schmiza. Ins sa era far ils farmentins mo cun aua, mo lu ston ins, cura ch' ins ha derschiu giu, metter surengiu in tec pieun cun tschaguola e peterschin, ch' ins ha schau vegnir fetg brin.

8. Bizochels en malencurada. Gl' emprem vegn ei fatg ina pasta de bizochels ordinari; metta denteren carn beinmanizada (buca carn grassa!); era tschaguola e peterschin sto vegnir duvrau leutier. Quei vegn lu fatg en sco bizochels, mo senza caschiel. En ina secunda cazzetta vegn ei mes en pieun e barsau in techet frina lien, entochen ch' igl ei mellen-brin, bunamein ner, e derschiu quella sosa surengiu. Essend ch' ei leva ver bien inschign per far buna quella tratga, schevan nossas tattas: „Bizochels en malencurada, ina tratga sbusarada!“

9. Bugliarsa. Tut quei ch' ei buca bien, ni ch' ei malemperneivel, vegn numnau ozildi „bugliarsa“, „ina stoda bugliarsa“. Nossas tattas denton capevan oreifer bein de far la bugliarsa. Ei barsavan ina buna frina cun ina sfarlatada grass lien; quei turschavan ei lu ora bein en aua, ch' ei detti buca gnocs; salau tenor basegns e schau cuer bieneditg. Per far ina bugliarsa de num, vegnev' ei aunc mes en tschareschas tosta, ni péra-tosta. Mistarlessas

NOVEMBER

1 M Numnasontga		freid
2 G Di dellas olmas		
3 V Ida contessa, Pirmin c.		
4 S Carli Borromeus uestg		

Notizias

45. Tia cardientscha ha tei fatg sauna! Mt. 9,18-22

5 D 23. s. T. Zacharias		freid
6 G Leonard confessur		
7 M Engelbert uestg e martir		
8 M Gottfried confessur		
9 G Teodor martir		stgir
10 V Andriu Avelin		plie-
11 S Martin uestg		

46 Igl inimitg ha semnau zarclem denter la salin.

12 D 14. s. T. Martin papa		
13 G Stanislaus Costca confessur		vgia
14 M Didacus confessur		
15 M Gertrud p., Eugenia		
16 G Otmar		
17 V Flurin c., Gregor u.		nebliu
18 S Maximus uestg		

47. Il garnetsch da senav. Mt. 13,31-35

19 D 15. s. T. Lisabet vieua		
20 G Felici confessur		plie-
21 M Presentaziun de Maria		vgia
22 M Cecilia p. e m.		
23 G Clemens pp. e m.		freid
24 V Gion d. crusch, Crisogonus		
25 S Catrina p. e m., Tarcisius		

48. Tuttas schlatteinas vegnan a schemer. Mt. 24,5-25

26 D 16. s. T. Curdin uestg		
27 G Virgil		e
28 M Gregori		
29 M Saturnin, Fintan		clar
30 G Andriu apiestel		

December

Spargna tut, è las miulas. — Seigies casarins mo mai memia fachins. — Quel che spargna nuot, ha nuot. — Spargna il cutrin, sche has ti, cu ti drovas il flurin. — Mintga spargnader racher ha siu sfarlatader zacher.

e casarinas de condiziun, derschewan magari er aunc en in tschalat vin de Vuclina. Quella bugliarsa veva lu num Vus! Perquei seschev' ei: „Buna bugliarsa, rauba scarsa.“

10. Suppa de frina, ni broda. Per far ina dètga broda, ch' ei atgnamein la cumar della suppa de frina, vegnev' ei barsau frina sco per bugliarsa; mo quella stueva vegnir turschada ora bein cun aua e schau cuer. In che veva lu aunc queidas dapersei, mettev' en chistognas, in auter in tec ris ed in tierz quadrels truffels; mo ins sto adina esser sissu e metter suenter aua, sinaquei ch' ei resti suppa de frina ni broda. L' expressiun: „Sponder la broda“, „quel ha spons la broda“, vegn probabel de cheu, ch' ins faleva bien e savens quella tratga, epi dev' ei beffas per las femnas, enstagl laud e rencunaschientscha.

11. Capuns. Quei ei ina dellas paucas tratgas grischunas, che ha aunc pudiu survivor il combat cun las triaccas e tisanas de nos dis. Ils vers capuns de nos vegls vegnevan fatgs quelluisa: Ins preparava ina buna pasta e mischedava quella cun sal tenor basegns, por, peterschin, tschaguolas, jarva tschuora, buna carn cotschna, in iev e turschau tut ensem en sco de bizochels. Lu vegnev' ei pinau bials urteis, seigi de mangolt ni auters bein lavai. Cun in tschadun vegn ei mes in tec pasta en mintga urtei e bein zugliau en e dafer-tontier cavigliau bein en ina cazzetta unschida cun pieun schuber. Quels vegnan lu ditg e liung mes a suar sut igl uvierchel della cazzetta. Aua astg' ei vegnir mes en quasi nuot. Han ei suau uonda, sche vegnan ils schanis pri ord la cazzetta e tschentai cun tut quita en ina scadiala, mes denter caschiel sgartau de treis onns ed in pieun sc' in aur surengiu. — Capuns beinfatgs, ein aunc oz ina tratga de nuir e meglier che tgei barsau ch' igl ei. Mo era cheu ston ins dir cun Muoth: Tut dependa dallas cuschinieras; ein quellas endretg ein era las spisas endretg, mo ein quellas tartignieras sche ruine-schan ei tut plaun a plaun!

„La flur pischada vegn barattada
Per grass de brocs,
Sche quel suenter scarpas il venter
Gie tut en tocs.“

„Quellas dattan via en cascharia
Il latg entir,
E lur bargada, che vegn zavrada
Sto engaldir.“

E la stoda midada en consequenza de quella decadenza?

„La gliend declina, vegn missignina,
Tgi dumbra mai
Mattauns scurdadas e zuffernadas,
Ils mats sdernai?“

„Degenerada, fetg lavagada
Naziun ded uss!
Tgei less la tiara en in' uiara
Po far cun vus?“

DECEMBER

1 V Elegi uestg			
2 S Franz Xaver		freid	
49. Vies spindrament ei da maneivel. Lc. 21,25-33			
3 D 1 Advent, Lezi uestg			
4 G Mierta p. e m.		stgir	
5 M Barla purschala			
6 M Nicolaus uestg			
7 G Ambrosi uestg			
8 V Immaculada Concepz.		plie-	
9 S Leocadia purschala		vgia	
50. Gion ha survigniu novas en perschun. Mt. 11,2-10			
10 D 2 Advent, Eulalia			
11 G Damascus papa		neiv	
12 M Synesius		e	
13 M Lucia p., Ottilia m.			
14 G Gion d. crusch			
15 V Valerian uestg			
16 S Eusebi uestg		fer-	
51. Preparei la via dil Segner. G. 1,19-28.			
17 D 3 Advent, Lazarus uestg		daglia	
18 G Bibiana purschala			
19 M Nemesius, Urban p.			
20 M Cristiana purschala			
21 G Tumasch			
22 V Pieder Canisi		fer-	
23 S Victoria purschala			
52. Fagei sias sendas plaunas. Lc. 2,33-40.			
24 D 4 Advent, Adam ed Eva			
25 G Nadal			
26 M Stiafen, protomartir			
27 M Gion evangelist			
28 G Innocents affons			
29 V Tumasch arzustg e martir		daglia	
30 S David retg			
53. L'enzenna de contradicziun. Lc. 2,33-40.			
31 D Silvester papa			

Notizias

Al lectur

Il factum historic, ch' il romontsch ei vegnius acceptaus dal pievel svizzer entras votaziun dils 20 de fevrer 1938, per lungatg nazional, obli-ghescha ils Romontschs pli che zacu! Ch' il romontsch ei ussa „nazio-nals“ gida il pievel romontsch sco tal smaladet pauc vinavon, sche nossa tiara e ses menaders vegnan buca pertscharts tgei obligaziuns seresultan lunderora. — Cun sentimentalitads sur quella „cara mumma romontscha“, e cun bahaultschas sur „ils megliers fegls de quella pli veglia feglia romana“, sefigein nus silpli ridiculs tiels vischins d' auters lungatgs, — sche nus schein buca suondar las ovras!

Cun quei maneguin nus buca las ovras scientificas, scretas pils professers d' universitad! Quellas en tutta honor! Cunzun sch' il romontsch vegn a svanir in di. Lu eis ei dublamein impurtont, ch' ins hagi gia ussa pinau tals monuments per embellir la fossa della veglia romontsch!

Denton cartein nus fermamein, e cun nus franc e segir e il pievel romontsch, ch' ei fussi pli impurtont de semetter en a luvrar cun amur ed ardur per la cultivaziun de tut quei ch' ei a nies pievel romontsch il pli sogn e custeivel, che de far diever dal romontsch mo cura ch' ei setracta d' elec-zions politicas e dad autras propagandas, nua che certs romontschs d' occasiun fan bugen sensaziun!

Per nus ein numnadamein patria sco pievel, lungatg e religiun, ils pli sogns beins e la segironza la pli segira de questa veta terrestre. Per nus ei la patria ina dellas pli veglias jertas, che han gidau a baghe-giar e construir nossa moda e maniera de viver. Cheu en quella patria, essan nus nesch; ord siu tratsch havein nus retratg nossas forzas; cheu ei noss' ureglia vegnida formada pil lungatg della mumma e cheu nies egl pils maletgs della contrada; cheu respirein nus sia fladada e cheu sentin nus il cul de siu saun, pulsond tras nossas aveinas. Mumma ei quella tiara stada; mumma vegn ella a restar. E sco ella ha nutriu nus ord l' abuldonza de siu cor, senza vegnir pli paupra e pli veglia, carezein nus era sia paupradad e sia fleivlezia. E perfin leu nua che nus critichein e nua che nus attachein senza negin risguard, plaida buc igl odi, mobein la dolor de stuer scuvierer la grondezia e bellezia originala ellas fauldas e ruba-glias de quella venerabla fatscha pli u meins disfigurada.

Quei ch' il Glogn ha adina vuliu e sespruau de realisar e quei ch' el vul era vinavon, ei la cultivaziun de tut quei che fuorma ed empleina il plaid e l' idea: patria romontscha!

La redacziun.